

МНОГООБРАЗИЕ НА СТАТУТИ И ОТГОВОРНОСТИ НА СЛУЖИТЕЛИТЕ ОТ ПУБЛИЧНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Проф. д-р Николай Арабаджийски

Департамент „Публична администрация“

Нов български университет

Анотация: Целта на студията е да се представи съдържателният аспект на статутите и отговорностите на служителите от отделни структури в системата на българската публична администрация, като на базата на извършен правен и сравнително-правен анализ на действащата законодателна уредба се открие многообразието на техните регламенти. Обект на изследване са правата, задълженията, ограниченията на права и отделните видове юридическа отговорност на определени видове държавни служители и лица, работещи по трудово правоотношение в българската публична администрация. Предмет на изследване са основни закони, регламентиращи техния статут и отговорности. Направен е опит да бъде защитена тезата, че многообразието на съществуващите длъжности на служителите от българската публична администрация е предпоставка за наличието на множество отделни нормативни актове(закони), с които се регламентират техният статут и отговорности в Република България. Направено е предложение основните права, задължения и отговорности на служителите по *специалните закони* да бъдат максимално унифицирани и тяхното регламентиране да бъде установено в отделен раздел на общия Закон за държавния служител. В *специалните закони* е целесъобразно да се регламентират само техни специфични права, задължения и отговорности, които ги отличават от тези на държавните служители по *Закона за държавния служител*.

Ключови думи: публична администрация; държавни служители; лица, работещи по трудово правоотношение; статут; отговорност.

STATUTE AND RESPONSIBILITY DIVERSITY OF PUBLIC SERVANTS IN REPUBLIC OF BULGARIA

Prof. Nikolay Arabadzhiski, Ph.D.

Department Public Administration

New Bulgarian University

Abstract: The aim of the study is to present the meaningful aspect of statutes and responsibilities of public servants working in various structures at Bulgarian public administration. On the base of legal and comparative-legal analysis of the valid legal framework is outlined diversity of regulations. Object of research are rights, obligations, limitations of rights and various types of legal liability for certain types of civil servants and employees in Bulgarian public administration. Subject of research are basic laws that regulate their statutes and responsibilities. An attempt is made to defend the thesis that diversity of current positions for Bulgarian public servants is a prerequisite for existence of many different normative acts (laws) that regulate statute and responsibility of public servants in Republic of Bulgaria. A suggestion is made for maximum unification of basic rights, obligations and responsibilities of employees under special laws, also regulation to be established in a separate section in the general Civil Servant Law.

In the special laws it is advisable to regulate their specific rights, obligations and responsibilities only that distinguish them from civil servants under the Civil Servant Act.

Keywords: Public Administration; civil servants; persons with employment contract; statute; responsibility.

I. СТАТУТИ НА СЛУЖИТЕЛИТЕ ОТ ПУБЛИЧНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Статутът на служителите в публичната администрация възниква със заемането на длъжността от тях, след назначението им на постоянно място в щата на определено структурно звено в администрацията. Характерна особеност на статута им е, че той възниква и продължава непрекъсваемо по постоянен начин за тях до

прекръпяването на държавно-служебното или трудовото правоотношение.

В някои страни понятието **статут** се възприема като *законодателен акт*. Той може да означава и *правно положение*. Коренът на думата има латински произход и означава *„устав за правата и задълженията на държавен орган или обществена организация“*.¹

Коренът на думата **статут** има латински произход – *statutum* от *statio* „поставям“ и означава *„правно положение, роля и дейност на някого или нещо, установено със закон, правилник, наредба и подобни“*.²

Служителите в публичната администрация притежават определен **правен статут**, който се установява с привличането им от държавните органи в структурите на администрацията и се преустановява в случаите предвидени от *закон*.³ От държавно - служебните или трудовите правоотношения възникват **права** и **задължения** за държавните служители и лицата, работещи по трудови правоотношения в публичната администрация, които не са от личен характер. Служебните или трудовите правоотношения не са субективни **права** или **задължения** на лицето, което е назначено. Те са му предоставени, за да може да извършва определена дейност по осъществяване на държавни функции или определени дейности. Служителят не може да се откаже от тях.⁴

Статутът на служителите в публичната администрация включва техните **права** и **задължения** установени със *закон*, както и

---

¹ Вж. Български тълковен речник, С., 1994 г., с.923

² Вж. Речник на чуждите думи в българския език. С., 2000 г., с.719

³ Вж. Дерменджиев Ив., Костов Д., Хрусанов Д., Административно право на Република България. Обща част., С., 1998 г., с.121

⁴ Цит. Арабаджийски, Н. Основи на публичната администрация. Обща част., С. 2005г., с.134

ограничения на права на определени категории служители установени в *специални закони*.

Проучване на *закони* от българското законодателство, в които се регламентират **правата** и **задълженията** на служителите, показва, че в тях преобладаващо се използва думата **сатут**, а в *Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България* думата **статус**. Следва да се прави разграничение между тях. **Статусът** означава „*правно положение на някого или нещо в професионално или друго отношение съобразно с други, обикновено в същата област, среда.*“ Това е още „*здравно състояние на някого.*“⁵ В тази връзка възприемането на думата **статус** за военнослужещите е правилна от гледна точка на тяхното особено професионално правно положение спрямо останалите държавни служители. Следва да се има предвид, че в българското законодателство военнослужещите нямат изрично правно установен **статут** на държавни служители. Законодателно е регламентирано, че „*военнослужещите не могат да изпълняват друга държавна служба, освен в случаите определени със закон*“.⁶ В тази връзка може да се направи предположение, че военната служба е *особен вид държавна служба*, а военнослужещите са особен вид държавни служители.

В Република България съществува многообразие на **видове длъжности** на служителите в публичната администрация, а оттам и на техните **статути**.⁷ От 1999 г. се регламентират два правни режима за служителите в българската публична администрация:

---

⁵ Вж. Български тълковен речник, С., 1994 г., с.923 и Речник на чуждите думи в българския език. С., 2000 г., с.719

⁶ Вж. Закон за отбраната и Въоръжените сили на Република България/ЗОВСРБ/ – обн.ДВ.бр.35/1999 г., с посл. изм. и доп. – чл.188, ал.1

⁷ По-подробно вж. Арабаджийски, Н. Длъжности в публичната администрация. Годишник на Център по публична администрация на НБУ, том 5, 2010 г.

- **административноправен** – отнасящ се до държавните служители, установен с общ Закон за държавния служител⁸ и специални закони за: държавните служители от МВР; държавните служители от Държавна агенция „Национална сигурност“; държавните служители от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ и териториалните ѝ служби от Министерството на правосъдието; държавните служители от Главна дирекция „Охрана“ към министъра на правосъдието, военнослужещите; органите и служителите на съдебната власт;⁹
- **трудоваправен** – отнасящ се до лицата, работещи по трудово правоотношение в публичната администрация, установен с *Кодекса на труда*.¹⁰

През 2015 г. са предложени за приемане от 43-то Народно събрание на Република България пакет от законопроекти, с които да се регламентира организацията и дейността на **службите за сигурност**, както и **статута** на техните служители: *Закон за Националната служба за охрана*, *Закон за Държавна агенция „Разузнаване“* и *Закон за военното разузнаване*. С тяхното приемане **видовете длъжности на държавни служители с административноправен режим по специални закони** ще се увеличи. Това предполага разширяване на многообразието от **статути** на всички държавни служители от системата на българската публична администрация.

---

⁸ Обн.ДВ.бр.67/1999 г., с посл. изм. и доп.

⁹ Вж. *Закон за МВР* – обн.ДВ.бр.53/2014, с посл. изм. и доп.; *Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“/Закон за ДАНС/* – обн.ДВ.бр.109/2007 г., с посл. изм. и доп.; *Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража* – обн.ДВ.бр.25/2009 г., с посл. изм. и доп.; *Закон за отбраната и Въоръжените сили на Република България* – обн.ДВ.бр.35/2009 г., с посл. изм. и доп.; *Закон за военната полиция* – обн.ДВ.бр.48/2011 г., с посл. изм. и доп.; *Закон за съдебната власт* – обн.ДВ.бр.64/2007 г., с посл. изм. и доп.

¹⁰ Обн.ДВ.бр.26/1986 г., с посл. изм. и доп.

1. Права на държавните служители по Закона за държавния служител

- **право на заплата.** Тя включва основна заплата и допълнителни възнаграждения за прослужено време, работа в почивни и празнични дни, извънреден труд, работа през нощта, време на разположение, постигнати резултати, установени с нормативен акт или с вътрешните правила за работната заплата и други допълнителни случаи, определени с нормативен акт.¹¹

- **право на почивка.** По време на работния ден държавния служител има право на междуседмична и междудневна почивка и на обявени официални празници. Работното време на държавния служител е 8 часа дневно и 40 часа седмично при 5 дневна работна седмица. Органът по назначаването може да установи сумирано изчисляване на работното време - седмично, месечно или за друг календарен период, който не може да бъде повече от 6 месеца. Не се допуска сумирано изчисляване на работното време за държавните служители с ненормиран работен ден. Максималната продължителност на работна смяна при сумирано изчисляване на работното време може да бъде до 12 часа, като продължителността на работната седмица не може да надвишава 56 часа, а за държавните служители с намалено работно време - до 1 час над определеното им работно време.

При необходимост държавния служител е длъжен да изпълнява задълженията си и след изтичане на работното време, без да се нарушава междудневната и междуседмичната почивка. За изпълнение на задължения извън работното време държавния служител има право на допълнителен платен годишен отпуск в размер до 12 дни.

---

¹¹ Бел.авт. С Постановление № 129 от 26.06.2012 г. на Министерския съвет на Република България е приета *Наредба за заплатите на служителите в държавната администрация* - обн.ДВ.бр.49/2012 г., с посл. изм. и доп.

Работното време се определя в работни дни. Разпределението му се установява в устройствения правилник на съответната администрация. Работното време се прекъсва с една или няколко почивки, като почивката за хранене не може да бъде по-малка от 30 минути. Почивката не се включва в работното време. Междудневната почивка не може да бъде по-малка от 12 часа. Седмичната почивка е 48 часа, като е непрекъсната и е от два последователни дни, които по принцип са събота и неделя;

- **право на отпуск.** Държавен служител, който има най-малко 8 месеца служебен, трудов и/или осигурителен стаж, има право на **редовен платен годишен отпуск** в размер на 20 работни дни. Държавен служител с намалена работоспособност 50 и над 50 на сто има право на редовен платен годишен отпуск в размер 26 работни дни.

Платеният годишен отпуск се ползва наведнъж или на части през календарната година, за която се полага, в съответствие с утвърден от органа по назначаването график, който се утвърждава до 31 декември на предходната календарна година за следващата календарна година от органа по назначаването след консултации с представителите на синдикалните организации, ако има такива. Графикът се изготвя, така че да се даде възможност на всички държавни служители да ползват платения си годишен отпуск до края на календарната година, за която се полага. Данните, които се съдържат в графика, и редът за неговото изменение се уреждат с акт на Министерския съвет. Държавният служител ползва *платения си годишен отпуск* с писмено разрешение на органа по назначаването в съответствие с графика. В случай че в периода, посочен в графика, държавният служител се намира в друг отпуск, той може да ползва полагащия му се платен годишен отпуск по друго време в рамките на същата календарна година.

Когато *платеният годишен отпуск* или част от него не е ползван до изтичане на две години от края на годината, за която се полага,

независимо от причините за това, правото на ползването му се погасява по давност.

Когато *платеният годишен отпуск е отложен*, правото на държавния служител на ползването му се погасява по давност след изтичане на две години от края на годината, в която е отпаднала причината за неползването му. Забранява се компенсирането на *платения годишен отпуск* с парично обезщетение, освен при прекратяване на служебното правоотношение.

Държавният служител има право на **отпуск за граждански и обществени задължения:**

- при встъпване в брак - 2 работни дни;
- при кръводаряване - за деня на прегледа и кръводаряването, както и един ден след него;
- при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра или родител на другия съпруг, както и на други роднини по права линия без ограничение – 2 работни дни;
- когато е призован на съд като страна или свидетел;
- за участие в заседание като съдебен заседател;
- при повикване на активна служба в доброволния резерв - за времето на службата, включително деня на отиване и връщане. Ако службата продължава повече от 15 календарни дни, държавният служител има право на 2 календарни дни неплатен отпуск преди заминаването и на 2 дни след завръщането;
- при честване на празници на негови деца до 18-годишна възраст - 2 работни дни за съответната календарна година, за което той своевременно уведомява непосредствения си ръководител. Отпускът е в рамките на платения годишен отпуск;
- за времето на обучение и участие в доброволните формирования за защита при бедствия.

Държавният служител има право да ползва и **отпуски за временна неработоспособност, за бременност, раждане и осиновяване, за отглеждане на малко дете, за кърмене и**

хранене на малко дете, при смърт или тежко заболяване на родител при условията, по реда и в размерите, предвидени в чл. 162 - 167а от *Кодекса на труда*. В този случай има препращане на административното законодателство към трудовоправното.

За осъществяване на синдикална дейност нещатните членове на централни и отраслови ръководства на синдикалните организации, както и нещатните председатели на синдикалните ръководства в съответната администрация имат право на платен отпуск в размер на 25 работни часа за една календарна година.

По искане на държавния служител органът по назначаването може да разреши ползването на **неплатен отпуск** независимо от това дали е ползвал или не платения си годишен отпуск и независимо от продължителността на служебния му стаж. **Неплатеният отпуск** до 30 работни дни в една календарна година се признава за служебен стаж, а над 30 дни - само ако е предвидено в *закон* или *акт* на Министерския съвет.

За времето, през което държавният служител е изпратен на курсове за повишаване на квалификацията и за преквалификация, той ползва платен **служебен отпуск**. За времето на предизборната кампания, през което държавният служител се кандидатира за изпълнение на мандатна длъжност в органите на държавната власт, той ползва **неплатен служебен отпуск**, който се признава за служебен стаж.

Държавният служител има право да ползва и **отпуски за обучение** при условия, по ред и в размери, предвидени в чл. 169 - 171а от *Кодекса на труда*. Тук отново се констатира препращане на административното законодателство към трудовоправното.

- **право на професионална квалификация.** Органът по назначаването осигурява условия за повишаване на професионалната квалификация и преквалификация на държавния служител. Когато нуждите на службата налагат, разходите за повишаване на неговата професионална квалификация и преквалификация, те са за сметка на

съответната администрация. Държавният служител, изпратен на обучение с обща продължителност повече от един месец в рамките на една календарна година, се задължава да работи в съответната администрация за период от една до три години. Условието и конкретният срок се уговарят между органа по назначаването и държавния служител. При виновно неизпълнение на задълженията от страна на държавния служител той възстановява разходите по обучението съответно на неизпълнението.

Органът по назначаването или главния секретар, съответно секретаря на общината, утвърждава годишен план за обучение на служителите в тяхната администрация.

Ежегодно със *Закона за държавния бюджет на Република България* се определят средства за повишаване на професионалната квалификация и преквалификация на служителите в администрацията в размер до 2 на сто от планираните средства за работна заплата. Обучението за повишаване на професионалната квалификация и преквалификация на служителите в държавната администрация се осъществява от Института по публична администрация.¹²

На задължително обучение подлежат постъпилите за първи път на държавна служба, както и назначените за първи път на ръководна длъжност държавни служители. Органът по назначаване е длъжен да представи в Института по публична администрация списък на лицата в едномесечен срок от встъпването им в длъжност. Той е длъжен да осигури обучението в тримесечен срок от встъпването на служителите в длъжност. Висшите държавни служители преминават обучение,

---

¹² Бел.авт. За устройството и дейността на Института по публична администрация по-подробно вж. Устройствен правилник на Института по публична администрация – обн.ДВ.бр.41/2000 г., с посл. изм. и доп. и статия на Арабаджийски, Н. Особенности на професионалната подготовка на служителите от публичната администрация в Република България. Годишник на Департамент „Публична администрация“, том 8, 2013 г.

организирано от Института по публична администрация, поне веднъж годишно;

- **право на повишаване в държавна служба.** Повишаването в държавна служба се осъществява чрез последователно преминаване в по-висок ранг или длъжност, като от 2003 г. не се допуска предстрочно повишаване в ранг;¹³

- **право на социално и здравно осигуряване.** Те са задължителни и се регламентират с *Кодекса за социално осигуряване*¹⁴, и са за сметка на съответните бюджети.

Осигуровките са за:

- държавното обществено осигуряване при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест, майчинство, безработица, старост и смърт;
- допълнителното социално осигуряване, което включва:

а) допълнителното задължително пенсионно осигуряване при старост и смърт;

б) допълнителното доброволно пенсионно осигуряване във фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване при старост, инвалидност и смърт или във фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми при старост;

в) допълнителното доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация;

- **право на безопасни и здравословни условия на труд.** Държавният служител има право на безопасни и здравословни условия

---

¹³ Бел.авт. Повишаването в по-висок **ранг** и **длъжност** се осъществява по реда и условията на процедури установени в *Закона за държавния служител*. От 2012 г. се оценява изпълнението на служителите в държавната администрация по процедурите на *Наредба за условията и реда за оценяване изпълнението на служителите в държавната администрация* - обн.ДВ.бр.95/2011 г., с посл. изм. и доп., в сила от 15.03.2012 г., с посл. изм. и доп.

¹⁴ Обн.ДВ.бр.110/1999 г., с посл. изм. и доп.

на труд съгласно *Закона за здравословни и безопасни условия на труд*¹⁵ и *нормативните актове за неговото прилагане*. Здравословните и безопасни условия на труд се осигуряват от органа по назначаването. Държавните служители, които работят при специфични условия и рискове за живота и здравето, ползват правата и от *Кодекса на труда*;

- **право на представително и униформено облекло**. За осъществяване на служебните си задължения държавният служител има право на представително и униформено облекло при условия и по ред, определени от Министерския съвет. Органът по назначаването предоставя безплатно специално облекло и лични предпазни средства на държавни служители, които работят при опасни или вредни за здравето или живота условия, при условия и по ред, определени с наредба на министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването;

- **право на свобода на мнението**. При изпълнение на служебните си задължения държавният служител има право свободно да изказва мнения относно законосъобразността и целесъобразността на дадените му нареждания, които могат да бъдат устни и писмени и да предлага по-удачни решения. Изказаните мнения и предложения не могат да засягат служебното положение на държавния служител;

- **право на членство в политическа партия**. Държавният служител има право да членува в политически партии, доколкото не съществува забрана, установена в *специален закон*. При осъществяване на службата държавният служител не може да се ръководи и да защитава интересите и волята на политическата партия, в която членува. Той не може да пропагандира на работното си място и да поставя плакати и фотоси на партийни лидери, както и да изразява публично идеите на определена политическа партия и да

---

¹⁵ Обн.ДВ.бр.124/1997 г., с посл. изм. и доп.

налага по негова инициатива нейни политики в конкретната си дейност;

- **право на изявления.** Държавният служител може да прави изявления от името на органа по назначаването или администрацията със съгласието на органа по назначаването или на определен от него служител. За да направи изявление, служителят трябва да е поискал изрично разрешение от ръководителя на звеното за връзки с обществеността. Ако не го направи подлежи на дисциплинарно наказание;

- **право на сдружаване.** Държавните служители могат да се сдружават в професионални организации и сдружения с нестопанска цел. Такова е например сдружението с нестопанска цел «Професионално обединение на държавните служители»;¹⁶

- **право на синдикална дейност.** Държавните служители имат право свободно да образуват синдикални организации, да встъпват и да прекратяват членството си в тях, като се съобразяват само с техните устави. Тези синдикати се изграждат на професионален принцип. Такъв например е *Синдиката на административните служители към КТ „Подкрепа“*. В повечето от централните администрации има регистрирани синдикални организации, които са изградени по професионален признак. Синдикалните организации на държавните служители имат право да приемат свои устави и правила за работа, както и да избират свои органи и представители. Синдикалните организации представляват и защитават интересите на държавните служители пред държавните органи по въпросите на

---

¹⁶ Бел.авт. Правото на сдружаване е в съответствие с прилагането на Конвенция № 98 за правото на организиране и колективно договаряне, приета на XXXII сесия на Генералната конференция на Международната организация на труда в Женева, на 08.06.1949 г. Та влиза в сила на 18.07.1951 г. в България след ратификация от Народното събрание - обн.ДВ.бр.19/1959 г. Впоследствие Конвенцията е публикувана отново от Министерството на труда и социалните грижи - обн.ДВ.бр.35/1997 г.

служебните и осигурителните отношения чрез предложения, искания и участие в подготовката на проекти за *вътрешни правилници и наредби*, които се отнасят до служебните отношения. Синдикалните организации на държавните служители придобиват качеството на юридическо лице след вписването по реда, установен за вписване на сдруженията с нестопанска цел. Имуществените отношения между членовете на прекратената синдикална организация се уреждат съобразно предвиденото в техните *устави*. Държавните органи съдействат на синдикалните организации за осъществяване на тяхната дейност, като им предоставят безвъзмездно помещения и други материални условия за изпълнение на техните функции;

- **право на стачка**. Държавните служители могат да обявяват стачка, когато техни предявени искания, свързани със служебните и осигурителните отношения, не са уважени. В съответствие със закона стачката се осъществява чрез носене и поставяне на подходящи знаци и символи, протестни плакати, ленти и други, без да преустановяват изпълнението на държавната служба. По време на стачката представителите на държавните служители и органът по назначаването трябва да положат усилия за разрешаване на спорните въпроси;

- **право на неприкосновеност на личната кореспонденция и съобщения**. Държавният служител се ползва с неприкосновеност на личната си кореспонденция и съобщения. Кореспонденцията и съобщенията, адресирани до държавен служител в това му качество, не се считат за лични. Тук следва да се имат предвид и носителите, чрез които се осъществява кореспонденцията и получаването на съобщения – електронни и писмени. Когато те са адресирани само с посочени имена на служителя, тогава той се ползва с правото на неприкосновеност и никой няма право на достъп до тях. Когато са адресирани с неговата длъжност в администрацията, те не се считат за лични и достъпът до тях е открит;

- **право на обезщетения в предвидените от закона случаи:**

➤ **обезщетение при бедствие** - Когато при бедствие държавният служител е възпрепятстван да се яви на работа, той получава гарантирания минимум по чл. 68 от *Закона за държавния служител*. Този минимум е минималният размер на основната заплата за най-ниската длъжност, предвидена за заемане от държавен служител, който се определя ежегодно със *Закона за държавния бюджет на Република България* и не може да бъде по-нисък от размера за предходната година. Ако държавният служител е взел участие в спасителните работи при бедствие, той получава основната си брутна заплата. Причините за неявяването на работа и участието в спасителните работи се удостоверяват със служебна бележка издадена, подписана и подпечатана от секретаря на общината;

➤ **обезщетение на държавния служител при смърт и увреждане на неговото здраве** – съответната администрация дължи обезщетение за вреди, настъпили от трудова злополука и професионално заболяване. Те трябва да са причинили временна неработоспособност, инвалидност или смърт на държавния служител, независимо от това дали органът по назначаването или друг негов служител има вина за настъпването им. Съответната администрация дължи обезщетение и когато трудова злополука е причинена от непреодолима сила при или по повод изпълнение на възложената работа или на каквато и да е работа и без нареждане, но в интерес на държавната служба. Съответната администрация дължи обезщетение за разликата между размера на причинената имуществена вреда и обезщетението и/или пенсията по *Кодекса за социално осигуряване*. Претенции за неимуществени вреди и пропуснати ползи се предявяват по общия исков ред. Получаването на обезщетението от наследниците на починал държавен служител поради трудова злополука или професионално заболяване не се смята за приемане на наследство. Съответната администрация не отговаря в тези случаи, ако пострадалият е причинил умишлено увреждането. Отговорността на съответната администрация може да се намали, ако пострадалият е

допринесъл за трудовата злополука, като е допуснал груба небрежност. За изплатеното на пострадалия или на неговите наследници обезщетение съответната администрация има право на иск срещу виновните служители съобразно правилата за имуществената отговорност на държавния служител;

➤ **обезщетение при прекратяване на служебното правоотношение на общо основание.** При незаконно уволнение на държавния служител се изплаща обезщетение в размер на основната му заплата, за цялото време, през което не е заемал държавна служба, но не за повече от 6 месеца. Ако е работел през този период и е получавал по-ниско от предишното му възнаграждение се изплаща разликата. Наблюдения в практиката показват, че продължителността на съдебните производства значително надвишават 6 месечния срок за възстановяване на служителя на работа. В този аспект законодателя не е предвидил други компенсиращи обезщетения за неправомерно уволнение и когато впоследствие държавният служител е възстановен.

При освобождаване на държавния служител поради установена несъвместимост той има право на обезщетение в размер на трикратния размер на основната му заплата.

При освобождаване на държавния служител поради невъзможност да осъществява възложената му работа поради болест, довела до трайна нетрудоспособност, той има право на обезщетение на 6 основни заплати;

➤ **обезщетение при смърт на държавния служител** – в тези случаи съответната администрация поема обичайните разноски по погребението на държавния служител и изплаща обезщетение в размер на толкова основни заплати, определени към момента на смъртта, колкото прослужени години като държавен служител има той, но не повече от 20. Обезщетението се изплаща общо на преживелия съпруг, на ненавършилите пълнолетие и на навършилите пълнолетие деца на държавния служител, когато те учат редовно в средни

училища и са на възраст до 20 години или учат във висши училища и са на възраст до 25 години;

➤ **обезщетения при прекратяване на служебното правоотношение със или без предизвестие** – при прекратяване с едномесечно предизвестие, при неспазването му, се дължи обезщетение в размер на brutната заплата за неспазения срок на предизвестията;

➤ **обезщетение при придобиване правото на пълна пенсия за изслужено време и старост** – държавния служител има право на обезщетение в размер на толкова месечни brutни заплати, колкото прослужени години на държавна служба има, но не повече от 20.

2. Права на държавните служители по Закона за МВР и по Закона за ДАНС, военнослужещите по ЗОВСРБ, съдии, прокурори, следователи, държавни съдебни изпълнители и съдии по вписванията по Закона за съдебната власт

Със Закона за МВР на **държавните служители от МВР** се регламентират следните **особени права**:

- **право на основно месечно възнаграждение** - то включва основно месечно възнаграждение, което се образува от заплата за длъжност и допълнителни възнаграждения. Базата за определяне размера на основното месечно възнаграждение за най-ниската длъжност се утвърждава ежегодно със Закона за държавния бюджет на Република България. Месечното възнаграждение се увеличава с коефициент спрямо базата за определяне на размера за основно месечно възнаграждение в МВР, като за най-ниската изпълнителска длъжност коефициентът е не по-малко от 2,3 и не по-малко от 1,6 за най-ниската младша изпълнителска длъжност;

- **право на добавки към основното месечно възнаграждение**. Добавката за продължителна служба е в размер на

2 на сто върху основното месечно възнаграждение, но не повече от 40 на сто. При определяне размера на допълнителното възнаграждение се взема предвид целият трудов стаж, приравнен към първа категория труд. Това специфично право периодично е обект на критики от европейските партньори, които наблюдават прилагането на европейското законодателство, защото в нито една друга държава-членка на Европейския съюз то несъществува;

- **право на допълнителни възнаграждения.** На държавните служители от МВР се изплащат допълнителни възнаграждения и за: *специфични служебни дейности* - при условия и в размери, определени от министъра на вътрешните работи; *постигнати резултати в служебната дейност* въз основа на оценка; *извънреден труд*; *научна степен(само ако я ползва)*; *специфични условия на труд.* Допълнителното възнаграждение за постигнати резултати в служебната дейност въз основа на оценка се изплаща на петмесечен период. Условията и редът за оценяване на служителите и за формиране на допълнителното възнаграждение се определят с *наредба* на министъра на вътрешните работи. Служителите на МВР, работещи в Медицинския институт на МВР, получават и възнаграждение за работа по клинични пътеки съгласно Националния рамков договор;

- **право на намалено работно време.** Това са случаите, когато държавните служители от МВР изпълняват служебните си задължения при вредни, опасни или специфични условия на труд;

- **право на заплащане на извънреден труд.** Работата извън редовното работно време до 280 часа годишно се компенсира с допълнителен платен годишен отпуск за работа в работни дни и с възнаграждение в почивни и празнични дни или с възнаграждение за извънреден труд за отработени до 70 часа на тримесечен период, който се заплаща с 50 на сто увеличение върху основното месечно възнаграждение;

- **право на платен годишен отпуск** – в размер на 30 работни дни и на допълнителен платен отпуск – по един ден за всяка прослужена година, включително за приравнения трудов стаж, но не повече от 10 работни дни. Държавните служители от МВР имат право и на допълнителен платен годишен отпуск при преместване на работа в друго населено място - в размер на един работен ден, който не може да се компенсира с парично обезщетение;

- **право на неплатен отпуск** – той е до 6 месеца, веднъж през цялата служба. Такъв отпуск се ползва и за времето на заемане на длъжност по срочен договор в институции или структури на Европейския съюз или в международни организации, за времето на изборна ръководна длъжност в синдикална организация, при избиране за народен представител, кмет или общински съветник и за юридически стаж;

- **право на отпуски по реда на Кодекса на труда** – отпуските са за работа във вредни условия, изпълнение на обществени и граждански задължения, бременност, раждане и осиновяване, кърмене и хранене на малко дете, при смърт или тежко заболяване на родител, за приеман изпит в учебно заведение и за обучение, както и на регламентиранияте неплатени отпуски. В този случай има препращане на административното към трудовото законодателство;

- **право на специална закрила на бременните държавни служителки от МВР** – те започват да ползват майчинството от момента на узнаване на бременността;

- **право на работно униформено облекло и друго вещеве имущество и снаряжение**, а на неносещите униформа – левовата равностойност на униформеното облекло;

- **право на безплатно пътуване в обществения и градския транспорт** – на всеки държавен служител от МВР се издава превозен документ(карта) по образец;

- **право на храна или левовата ѝ равностойност**, които не подлежат на облагане с данък;

- **право на пътуване на служителите на МВР на територията на страната по време на платен годишен отпуск** веднъж в годината за сметка на МВР;

- **право на безплатна предпазна храна и противоотрови** за извършване на дейности, свързани с вредни за здравето последици - на служителите, които работят при специфични условия и рискове за живота и здравето, се осигурява безплатна храна, а на служителите, работещи на смени, се осигуряват ободряващи напитки;

- **право на изплащане на еднократно парично обезщетение за транспортни разходи** на служителя и на членовете на семейството му при преместване на работа в друго населено място;

- **право на поемане от МВР на разноските за погребение при смърт на служител от МВР** (правото се отнася както за държавните служители от МВР, така и за лицата, работещи по трудови правоотношения/ЛРТП/ в МВР);

- **право на компенсационни суми за служители, които ползват жилища при условията на свободно договаряне** – те се определят по ред от Министерския съвет;

- **право на задължително застраховане** срещу смърт, временна неработоспособност или трайно загубена или намалена работоспособност вследствие на злополука, което е за сметка на държавния бюджет;

- **право на носене на служебно оръжие** – неговият вид за всяка длъжност се *определя* при условия и ред с *инструкция*, издадена от министъра на вътрешните работи;

- **право на еднократно парично обезщетение при освобождаване от служба по здравословни причини** - неговият размер при прослужени 10 години не може да бъде по-малък от 15 брутни месечни възнаграждения. В тези случаи, държавните служители от МВР имат право и на еднократно допълнително вещчево

имущество. Когато прослуженото време е по-малко от 10 години, обезщетението е в размер 10 брутни месечни възнаграждения;

- **право на обезщетение при незаконно освобождаване от служба** - държавните служители от МВР имат право на обезщетение в размер на брутното им възнаграждение, получено преди освобождаването, през което са останали без работа, но за не повече от 6 месеца. Ако са работили на по-ниско платена работа, те имат право на разликата във възнагражденията;

- **право на обезщетение при телесна повреда** - на държавните служители от МВР претърпели телесна повреда при или по повод изпълнение на служебните си задължения, се изплаща еднократно парично обезщетение в размер 10 брутни месечни възнаграждения при *тежка телесна повреда* и 6 при *средна телесна повреда*;

- **право на обезщетение при смърт на държавния служител** - на преживелия съпруг, децата и родителите на загинали при или по повод изпълнение на служебните си задължения държавни служители от МВР се изплаща обезщетение в размер на толкова месечни възнаграждения, колкото прослужени години е имал служителя, но не повече от 20.

Със Закона за ДАНС се регламентират **правата на държавните служители от агенцията**. Резултатите от извършен *сравнително-правен анализ* показват, че те са почти аналогични с тези на **държавните служители на МВР**, но тези служители имат регламентирани и други **допълнителни права**, като:

- **право на брутното месечно възнаграждение** - то се състои от основно месечно възнаграждение и допълнителни възнаграждения. Държавните служители в агенцията получават основно месечно възнаграждение, определено съобразно техния ранг и степен. Базата за определяне размера на основното месечно възнаграждение за най-ниския ранг за държавните служители в ДАНС се определя според

средномесечната заплата на заетите лица в бюджетната сфера съгласно данните на Националния статистически институт, като месечното възнаграждение се увеличава с коефициент спрямо базата както следва: за агенти - не по-малко от 2,1 и за сътрудници - не по-малко от 1,4. Конкретният размер на основните месечни възнаграждения на държавните служители се определя от председателя на агенцията съгласно вътрешните правила за работната заплата и разполагаемите средства по бюджета на агенцията;

- **право служителите на агенцията да ползват лечебните заведения** към Министерския съвет, Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи по реда на *Закона за здравното осигуряване*;¹⁷

- **право служителите на агенцията да ползват почивните бази, санаториалните и профилактичните заведения** към Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи при условия и по ред, определени съвместно от председателя на агенцията, министъра на отбраната и министъра на вътрешните работи;

- **право на председателя на агенцията**, съгласувано с министъра на финансите **да определи категориите служители от агенцията, които се застраховат и за гражданска отговорност за сметка на републиканския бюджет.**

Със *Закона за отбраната и Въоръжените сили на Република България* се регламентира **статуса на военнослужещите**. Резултатите от извършен *сравнително-правен анализ* показват, че техните **права** са почти идентични с тези на **държавните служители от МВР и държавните служители от ДАНС**. Това, което ги отличава е, че **основното месечно възнаграждение** на военнослужещите е в съответствие с присвоеното им военно звание и степента в обхвата на

---

¹⁷ Обн.ДВ.бр.70/1998 г., с посл. изм. и доп.

военното звание. Тяхното месечно възнаграждение също се увеличава с коефициент спрямо определената база, като за офицерите той е не по-малко от 2,2 и не по-малко от 1,75 за офицерските кандидати и срезантите, а за войниците и матросите е не по-малко от 1,6.

За изпълнение на службата през почивните дни на военнослужещите се заплаща допълнително възнаграждение в размер 50 на сто, изчислено върху основното му възнаграждение, а за дните на официалните празници - допълнително възнаграждение в размер 100 на сто, изчислено върху основното му възнаграждение.

Военнослужещите имат право на допълнително възнаграждение за заместване на отсъстващ повече от 30 работни дни военнослужещ. Те имат право и на допълнително възнаграждение при временно изпълнение на задълженията на вакантна длъжност в размер 25 на сто от основното възнаграждение за вакантната длъжност.

Министърът на отбраната има същото право както **председателя на ДАНС**, съгласувано с министъра на финансите да определя длъжностите за военнослужещи, които задължително се застраховат за гражданска отговорност за сметка на държавния бюджет.

В съответствие със ЗОВСРБ военнослужещите се ползват от защитата на държавата при изпълнението на служебните им задължения. Защитата на достойнството и честта на военнослужещия е задължение на държавните органи и на длъжностните лица на територията на Република България и извън нея. Командирите и началниците носят отговорност за живота и здравето на военнослужещите при изпълнение на задълженията им по военна служба.

По време на мирновременната военна служба на военнослужещите се осигуряват здравословни и безопасни условия за изпълнение на служебните им задължения.

На военнослужещите не могат да се възлагат задачи в условия на непосредствена опасност за здравето и живота им при условия и по

ред, определени с уставите на въоръжените сили. В тези случаи се вземат мерки за ограничаване на опасните фактори.

Командирите и началниците са длъжни да зачитат правата, да пазят честта и достойнството на подчинените си, да се грижат за тях и да изискват от тях добросъвестно, точно и в срок да изпълняват задълженията си.

Военнослужещите имат право на платен отпуск в размер 7 календарни дни: при сключване на граждански брак; при раждане или осиновяване на дете в семейството; при тежко заболяване или смърт на съпруга (съпруг), дете, родител или други роднини по права линия, брат, сестра и родител на другия съпруг; когато семейството му е пострадало от бедствие, авария или друго извънредно обстоятелство; при преместване на служба в друго населено място.

Тези от тях, които са освидетелствани като хронично болни, имат право на допълнителен платен отпуск до 5 работни дни годишно.

В съответствие със ЗОВСРБ на съпругите (съпрузите) на военносслужещите, които са ги последвали при преместването им в друго населено място и поради това са прекратили трудовите или служебните си правоотношения, се изплаща обезщетение в размер, определен ежегодно със закона за държавния бюджет.

След завръщане от операция или мисия извън територията на страната военносслужещите и членовете на семействата им имат право на 7-дневна безплатна почивка в почивните бази на Министерството на отбраната или на 7-дневно безплатно възстановяване в болниците за долекуване, продължително лечение и рехабилитация във Военномедицинската академия.

Със Закона за съдебната власт се регламентира **статута на съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители.**

Резултати от извършен *сравнително-правен анализ* показват, че повечето от **правата на съдиите, прокурорите и следователите** са

почти идентични с тези на **държавните служители от МВР и държавните служители от ДАНС** и тези на **военнослужещите**, ако са от военната прокуратура и военния съд. Това, което ги отличава е, че:

- държавата защитава съдиите, прокурорите и следователите при изпълнение на техните служебни задължения и ги обезщетява за вреди, които са им причинени при или по повод изпълнение на техните служебни функции. Размерът на обезщетението се определя от разликата между действителния размер на вредата и размера на задължителната застраховка;

- държавата обезщетява и вредите, причинени на техните съпруг/съпруга, възходящи или низходящи, поради изпълнението на служебните задължения на съдиите, прокурорите и следователите;

- на съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията се изплащат всяка година средства за тога или облекло в размер на две средномесечни заплати на заетите лица в бюджетната сфера;

- съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията, докато заемат длъжността, могат да ползват жилища от ведомствения жилищен фонд на органите на съдебната власт;

- съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията имат право на редовен платен годишен отпуск от 30 работни дни и допълнителен отпуск по един работен ден за всеки две години юридически стаж, като общият размер на отпуската им не може да надвишава 60 календарни дни.

3. Права на лицата, работещи по трудово правоотношение в публичната администрация

В съответствие с Кодекса на труда при изпълнение на възложената им работа в държавната администрация **лицата, работещи по трудово правоотношение**, имат **право**:

- **право на трудово възнаграждение** – то се определя съобразно количеството на положения труд. Минималните и максималните размери на основните заплати по нива и степени, размерите на допълнителните възнаграждения на служителите, работещи по трудово правоотношение в държавната администрация, както и редът за получаването им, се определят с *наредба* на Министерския съвет.¹⁸ Индивидуалният размер на основната заплата се определя в зависимост от нивото на заеманата длъжност, квалификацията и професионалният опит и при определни условия може да се увеличава;

- **право на допълнителни възнаграждения** – такива са за осъществен нощен труд, за извънреден труд, за работа през официални празници, за времето на разположение, и за постигнати резултати;

- **право на работно време** – за ЛРТП работещи в държавната администрация то е аналогично, както работното време на държавните служители. Кодексът на труда предвижда при определени условия удължено, намалено и непълно работно време, ненормиран работен ден, нощен труд, работа на смени и извънреден труд;

- **право на почивки** – те са аналогични с тези на държавните служители. Почивките са в работния ден, междудневна почивка, седмична почивка, в празнични дни и при работа със специфичен характер и/или организация на труд;

- **право на отпуски** - това право се придобива след най-малко 8 месеца трудов стаж, като размерът му е не по-малко от 20 работни дни. ЛРТП от държавната администрация имат право да ползват и

---

¹⁸ Вж. *Наредба за заплатите на служителите в държавната администрация* - обн.ДВ.бр.49/2012 г., с посл. изм. и доп.

допълнителен отпуск не по-малко от 5 работни дни за работа при специфични условия и рискове за живота и здравето и за работа при ненормиран работен ден. Всички останали видове отпуски са аналогични като тези на държавните служители;

- **право на безопасни и здравословни условия на работа** – за ЛРТП от държавната администрация това право е аналогично с правото на държавните служители и се осъществява по установения общ законов ред;

- **право да поддържат и повишават професионалната си квалификация** – това право следва да е съобразно с изпълняваната работа и потребностите на съответната администрация, както и да се преквалифицират, когато промени в дейността на администрацията и технологични нововъведения изискват това;

- **право на обезщетения** – за ЛРТП в държавната администрация има регламентирани обезщетения, които са различни от тези на държавните служители. Такива например са обезщетението при недопускане на работа, при временно отстраняване от работа, при командировка, при преместване, при трудоустрояване, при бедствие, при правомерен отказ на служителя да изпълнява работата и на други основания;

- **право на социално-битово и културно обслужване в администрацията** – то следва да се финансира със средствата на конкретната администрация и се осигурява от органа по управление;

- **право на социално осигуряване** – то се осъществява на базата на общото осигурително законодателство.

4. Задължения на държавните служители по Закона за държавния служител

Със Закона за държавния служител се регламентират следните **задължения на държавните служители:**

- **задължения към гражданите.** Държавните служители са длъжни да се произнасят без забава по искането на гражданите. Те трябва да удовлетворяват точно и своевременно тези от тях, които са законосъобразни, и да съдействат за признаването на техните права и законни интереси, като са длъжни да не проявяват грубост, невъзпитание и неуважение към гражданите, които обслужват. В тази връзка тук от значение е прилагане разпоредбите на *Кодекса за поведение на служителите в държавната администрация*;¹⁹

- **задължение за начина на изпълнение на държавната служба.** Държавните служители са длъжни да изпълняват задълженията си точно, добросъвестно и безпристрастно в съответствие със законите на страната и *устройствения правилник на съответната администрация*. Задълженията им се определят в тяхната длъжностна характеристика. Допълнителни задължения могат да им бъдат възлагани само в предписаните в *Закона за държавния служител* случаи;

- **задължение за подпомагане и съдействие на органите на държавната власт.** Държавните служители са длъжни активно да подпомагат и съдействат на органите на държавната власт при осъществяване на техните правомощия. Това означава да не се ръководят от лични интереси и политически пристрастия, а на базата на своите компетентности професионално да подпомагат и съдействат на органите на държавна власт;

- **задължение за спазване на работното време.** Държавните служители са длъжни да спазват установеното работно време и да го използват за изпълнение на възложените им задължения. Наблюденията в практиката на служителите от публичната администрация показват, че някои от тях уплътняват значителна част

---

¹⁹ Обн.ДВ.бр.53/2004 г.

от работното си време чрез комуникации в различни мобилноелектронни и интернет форуми;

- **задължения, произтичащи от йерархичната подчиненост на държавния служител към по-горестоящите органи и ръководни държавни служители.** Държавните служители са длъжни да изпълняват законосъобразните актове и заповеди на по-горестоящите органи и държавни служители. Те не са длъжни да изпълняват неправомерна заповед, издадена по установения ред, когато тя съдържа очевидно за служителя правонарушение. В този случай държавният служител може да поиска писмено потвърждаване на служебния акт, когато в отправената до него устна заповед се съдържа очевидно за него правонарушение. Той не е длъжен да изпълни нареждане, насочено срещу него, неговата съпруга или съпруг, роднини по права линия без ограничения, по съребрена линия до четвърта степен и по сватовство до втора степен включително.²⁰ В такъв случай той е длъжен незабавно да уведоми органа, от когото е получил нареждането, който от своя страна трябва да възложи изпълнението на друг служител или да го извърши сам;

- **задължение за защита на класифицирана информация, представляваща държавна или служебна тайна.** Държавните служители са длъжни да защитават класифицираната информация, представляваща държавна или служебна тайна, станала им известна при или по повод изпълнение на служебните им задължения. Класифицираната информация, представляваща държавна или служебна тайна, както и редът за работа с нея, се определят със *Закона за защита на класифицираната информация*;²¹

- **задължение за уведомяване.** Когато по време на осъществяване на служебното правоотношение за държавните служители възникне някое от основанията за недопустимост, те са

---

²⁰ Бел.авт. Степента на роднинските връзки са регламентирани в *Семейния кодекс* – обн.ДВ.бр.47/2009 г., с посл. изм. и доп. – Глава седма. Родство.

²¹ Обн.ДВ.бр.45/2002 г., с посл. изм. и доп.

длъжни в 7-дневен срок от настъпването на това основание да уведомят органа по назначаването им за несъвместимостта с изпълняваната служба. Такива основания са роднински връзки при йерархическа връзка на ръководство, осъществяване на търговска дейност, избор за народен представител, съветник в общински съвет, заемане на ръководна или контролна длъжност в политическа партия, работа по трудово правоотношение, освен като преподавател във висше училище;

- **задължение за опазване престижа на държавната служба.** При изпълнение на служебните си задължения и в обществения си живот държавният служител е длъжен да има поведение, което да не уронва престижа на държавната служба и да съответства на *Кодекса за поведение на служителите в държавната администрация*. Тази разпоредба е свързана с трудното определяне на понятието „престиж“. В тълкователен аспект то означава *„влияние и добро име, уважение, почит, с които се ползва някой, авторитет“*.²² Към момента няма утвърдени стандарти, които да определят кога държавната служба се счита за престижна или непрестижна. Наблюденията в практиката на българската държавна администрация показват, че има наличие на дисциплинарни уволнения на служители на базата на формулировката *„уронване престижа на държавната служба“*, което не е прецизно от гледна точка на целесъобразността по прилагането на закон;

- **задължение за деклариране на имотното състояние.** При встъпването си в длъжност държавните служители са длъжни да декларират своето имотно състояние пред органа по назначаването. Всяка година през време на службата им в администрацията те трябва да декларират до 30 април пред органа по назначаването своето имотно състояние, както и получените през предходната календарна

---

²² Вж. Български тълковен речни. С., 1994 г., с.744 и Речник на чуждите думи в българския език.С., 2000 г., с.614

година възнаграждения, свързани с полагане на труд извън служебното правоотношение, основанията за тяхното получаване, както и възложителя/работодателя, който ги е изплатил. Декларирането се осъществява чрез попълване на декларация, която е по образец и е еднаква за всички администрации;

- задължения на органа по назначаването. Той е длъжен: да осигури на държавния служител необходимите условия за изпълнение на държавната служба; да не му възлага допълнителни задължения извън определените в длъжностната характеристика; да изплаща по установения ред и в срок заплатата на държавния служител; да го осигури по предвидения в закона ред; да приспособи работното място на държавния служител с трайно увреждане по начин, който позволява изпълнението на държавната служба. Тези законоустановени задължения органът осъществява чрез разпределение на предоставените му за управление бюджетни и материални средства с помощта на служителите от структурите на общата администрация, която ръководи.

5. Задължения на държавните служители по Закона за МВР и Закона за ДАНС, военнослужещите по ЗОВСРБ, съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията по Закона за съдебната власт

Със специални закони се регламентират специфични задължения на посочените **служители**. Обобщено, като такива могат да бъдат посочени:

- *лоялност към институциите на политическата система в Република България;*

- *опазване живота, здравето и спазване на правата и свободите на гражданите, както и уважаване на тяхното достойнство;*

- *задължителност на заповедите на началниците;*

- задължителност на службата и извън установеното работно време, произтичащо от функциите, които осъществява служителя;

- задължения за връзка с началника при изпълнение на служебни задължения извън работното място и др.

Регламентираните специфични задължения отличават тези видове служители от държавните служители по Закона за държавния служител и ЛРТП по Кодекса на труда, работещи в структури на държавната администрация.

6. Задължения на лицата, работещи по трудово правоотношение в публичната администрация

При изпълнение на възложената работа и в съответствие с Кодекса на труда **ЛРТП** в публичната администрация имат следните **задължения**:

- **задължение да се явяват на работа в състояние, което им позволява да изпълняват възложените им задачи** – това задължение е регламентирано само за ЛРТП и то ги отличава от държавните служители по Закона за държавния служител и служителите по специалните закони. Целесъобразно е да се регламентира и за тях;

- **задължение да използват цялото работно време за изпълнение на възложената работа**. Задължението е аналогично с регламентите за всички служители в публичната администрация;

- **задължение да изпълняват работата си в изискуемото се количество и качество**. Това изисква от органите по управление да определят конкретните норми за изпълнение на всеки служител по трудово правоотношение в публичната администрация. Наблюденията в практическата дейност на тези служители показват, че това не е възможно за преобладаваща част от длъжностите, на които са назначени;

- **задължение да спазват техническите и технологичните правила в работата си** – то ги отличава от останалите държавни служители и служителите по специалните закони. Целбеснообразно е това задължение да се регламентира за всички служители;

- **задължение да спазват правилата за безопасни и здравословни условия на труда** – задължението е общовалидно за всички служители в публичната администрация. Целесъобразно е те да ползват според предназначението им дадените им лични предпазни средства и други приспособления;

- **задължение за изпълнение на законосъобразните разпореждания на работодателя** – то е аналогично с установените за всички служители в публичната администрация;

- **задължение да пазят грижливо имуществото, което им е поверено** или с което са в досег при изпълнение на възложената работа, както и да пестят суровините, материалите и енергията, паричните и другите средства, които им се предоставят за изпълнение на трудовите задължения. Целесъобразно е това задължение да се регламентира за всички служители от публичната администрация;

- **задължение за лоялност към работодателя и да не разпространяват поверителни за администрацията сведения** – то е аналогично като задължение за всички служители от публичната администрация;

- **задължение да съгласуват работата си с останалите работници и служители и да им оказват помощ в съответствие с указанията на работодателя** – целесъобразно е това задължение да се регламентира за всички служители в публичната администрация;

- **задължение за ежегодно деклариране на имотното им състояние** – то е общо задължение на всички служители от публичната администрация;

- **задължение да спазват правилата на Кодекса за поведение на служителите в държавната администрация** – това

задължение не е обезпечено при неспазване с дисциплинарни санкции.

7. Ограничения на правата на служители от публичната администрация по специални закони

Ограниченията на правата на някои видове служители от публичната администрация - тези чийто статут се регламентира със специални закони, произтичат от съществуването на редица несъвместимости с осъществяваната от тях **особена държавна служба**. Тези ограничения на техните права не са валидни за държавните служители по *Закона за държавния служител*. Такива **ограничения** са:

- забрана за членуване в политически партии, движения и коалиции с политически цели, както и да предприемат действия по служба, с които да нарушават политическия си неутралитет за целия период на службата;
- забрана за участие в униформа в събрания, митинги и манифестации на политически партии и синдикални организации, включително и извън служебно време;
- забрана за извършване на пропагандна дейност в полза или вреда на политически партии и кандидати за изборни длъжности;
- забрана за членуване в други синдикати, както и приемане на членове в своите, на граждани или служители от други ведомства;
- забрана за извършване на стачни действия;
- забрана за изпълнение на друга държавна служба, освен случаите определени със закон;
- забрана за извършване на търговска дейност;
- забрана за участие в управителни и контролни органи на търговски дружества, освен когато това им е възложено служебно;

- забрана за работа по трудово правоотношение или граждански договор освен преподавателска, научно-изследователска или творческа дейност.

Резултатите от извършен *сравнително-правен анализ* на **статутите** на държавните служители, регламентирани в общия Закон за държавния служител, и **статутите** на държавните служители от МВР и ДАНС, военнослужещите, съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители, регламентирани в специални закони, както и на ЛРТП по *Кодекса на труда* показват, че:

- **статутите** на отделните видове служители в публичната администрация се регламентират по отделно в множество нормативни актове – общ и специални закони;

- преобладаваща част от **основни права** и **задължения** на служителите са унифицирани, като по-висока степен на унификация на **статути** се констатира при служителите по специалните закони;

- констатира се наличие на възприемане на някои от **основните права** и **задължения** на държавните служители по общия Закон за държавния служител и тези по специалните закони с тези на ЛРТП по Кодекса на труда.²³

Резултатите от *анализа* частично потвърждават заявената теза за наличието на **многообразие от статути** в зависимост от различни

---

²³ Бел.авт. Приближаването на държавните служители до службата им в частния сектор, т.е. до трудовото право е прогнозирано от френския проф. д-р Мишел Сенимон в края на ХХ век, който е привърженик на т.нар. „смесена система на държавната служба“. По-подробно вж. Стенограма от семинар „Статут на държавния служител“. Сп.Администрация. бр.4 и 5/1996 г., с.16-29.

Четиринадесет години след прилагането на *Закона за държавния служител* в Република България се констатира, че „не се забелязват съществени различия между условията за полагане на труд по *Кодекса на труда* и по *Закона за държавния служител*“ – цит. Караджова, М. Съвременни подходи и методи на обучение на възрастни в програми по публична администрация. Годишник на департамент „Публична администрация“ на НБУ. С., том 8, 2013 г., с.4

видове длъжности на служители в българската публична администрация, които се регламентират в множество от нормативни актове(закони).

II. ОТГОВОРНОСТИ НА СЛУЖИТЕЛИТЕ ОТ ПУБЛИЧНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Служителите от публичната администрация носят **юридическа отговорност** за всички свои действия, извършени от тях при или по повод изпълнение на служебните си задължения. Тази отговорност се различава от отговорността на гражданите. На базата на извършено научно изследване автори определят два вида юридическа отговорност: *наказателна и правовъстановителна*.²⁴ Тази класификация не се възприема в българското законодателство.

Отговорност на служителите от публичната администрация се търси за всички техни действия или противоправни деяния, извършвани при осъществяването на служебната им дейност.

В съответствие с българското законодателство на служителите от държавната администрация могат да се търсят следните **видове юридическа отговорност**: *дисциплинарна; имуществена; административнонаказателна и наказателна*.

1. Дисциплинарна отговорност

Държавните служители от държавната администрация, които са нарушили виновно своите задължения, се наказват с предвидените в Закона за държавния служител наказания.

Дисциплинарни нарушения са: неизпълнение на служебните задължения; забава изпълнението на служебните задължения; неспазване кръга на служебните правомощия; нарушенията на

---

²⁴ Вж. Бойчев Г., Юридическа отговорност, С., 1994 г., с.132

задълженията спрямо гражданите при забава на тяхно искане; грубо, невъзпитано и неуважително отношение спрямо гражданите; неспазване на правилата на *Кодекса за поведение на служителите в държавната администрация*.

Дисциплинарно нарушение извършва и ръководител, който не е обърнал внимание на оплакване на гражданите, извършено спрямо тях от негови подчинени. Държавният служител носи дисциплинарна отговорност, независимо че деянието му може да е основание за търсене от него и на друг вид отговорност.

Дисциплинарните наказания, които се налагат на държавните служители, са: забележка; порицание; отлагане на повишението в ранг с една година; понижение в по-долен ранг от 6 месеца до 1 година и уволнение.

Държавните служители от МВР, нарушили служебната дисциплина, се наказват по реда на Закона за МВР с предвидените в него дисциплинарни наказания.

Дисциплинарните нарушения са: неизпълнение на разпоредбите на Закона за МВР и издадените въз основа на него подзаконовни нормативни актове, на заповедите и разпорежданията на министърът на вътрешните работи, заместник-министрите и главния секретар на МВР и на преките ръководители; неизпълнение на служебните задължения и правомощия; неспазване на правилата на *Етичния кодекс за поведение на държавните служители в МВР*.²⁵ Държавните служители в МВР носят дисциплинарна отговорност, независимо че деянията им могат да са основание за търсене и на друг вид отговорност.

Дисциплинарните наказания, които се налагат на държавните служители от МВР са: мъмрене; писмено предупреждение; порицание;

---

²⁵ Бел.авт. Кодексът е утвърден със заповед на министъра на вътрешните работи с рег.№ Из-2013/08.11.2006 г., изм. и доп. с негови заповеди рег.№ Из-453/22.02.2011г. и рег.№ Из-3029/01.12.2011 г.

забрана за повишаване в длъжност за срок от една до три години; предупреждение за уволнение и уволнение.

Държавните служители от ДАНС, които виновно са нарушили служебните си задължения по Закона за ДАНС, се наказват с предвидените в този закон наказания.

Дисциплинарните нарушения са: неизпълнение на разпоредбите на Закона за ДАНС и на издадените въз основа на него подзаконовни нормативни актове, на заповедите и разпорежданията на председателя и заместник-председателите на агенцията и на преките ръководители; неизпълнение на служебните задължения; неспазване на служебните правомощия; неспазване на правилата на *Етичния кодекс за поведение на държавните служители в ДАНС*.²⁶ Дисциплинарната отговорност се носи независимо от гражданската, наказателната или административнонаказателната отговорност, ако такава се предвижда.

Дисциплинарните наказания, които се налагат на държавните служители от ДАНС, са: забележка; порицание; недопускане за израстване в ранг, степен или длъжност за срок от една до три години; понижаване в ранг, степен или длъжност за срок до една година и уволнение.

Военнослужещите нарушили военната дисциплина се наказват по реда на ЗОВСРБ с предвидените в него дисциплинарни наказания.

Нарушения на военната дисциплина са: неизпълнение на задължение по военната служба; нарушаване на правилата за подчиненост; нарушаване на правилата за военната вежливост и отдаването на чест; злоупотреба със служебното положение; увреждане на имущество - държавна собственост, разпиляване на

---

²⁶ Бел.авт. Кодексът е публикуван на официалната интернет страница на ДАНС в рубриката „Нормативна уредба, регламентираща работата на ДАНС“

материали, суровини, енергия и други средства; превишаване на предоставената дисциплинарна власт; нарушаване на правилата за защита на класифицирана информация и самоволно отклонение от военна служба.

Дисциплинарните наказания, които се налагат на военнослужещите са: забележка; мъмрене; строго мъмрене; предупреждение за понижаване на военното звание с една степен за срок от 6 месеца до една година; понижаване на военното звание с една степен за срок от 6 месеца до една година; предупреждение за уволнение и уволнение.

Съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията отговарят дисциплинарно в съответствие със Закона за съдебната власт.

Дисциплинарните нарушения са: системно неспазване на сроковете, предвидени в процесуалните закони; действие или бездействие, което неоправдано забавя производството; нарушаване на Етичния кодекс на съдиите, прокурорите и следователите; действие или бездействие, което накърнява престижа на съдебната власт; неизпълнение на други служебни задължения. Освен в посочените случаи **военен съдия, военен прокурор и военен следовател** носи дисциплинарна отговорност и за нарушения, предвидени в *ЗОВСРБ и устава*. Дисциплинарната отговорност се носи независимо от гражданската, наказателната или административно-наказателната отговорност, ако такава се предвижда. При налагане на дисциплинарни наказания следва да се вземе предвид и нарушаването на разпоредби на *Кодекса за етично поведение на българските магистрати*.²⁷

---

²⁷ Бел.авт. Кодексът е приет с Решение на Висшия съдебен съвет по протокол № 21 от 20 май 2009 г.

Дисциплинарните наказания за съдия, прокурор и следовател, административен ръководител и заместник на административен ръководител са: забележка; порицание; намаляване на основното трудово възнаграждение от 10 до 25 на сто за срок от 6 месеца до две години; понижаване в ранг или в длъжност в същия орган на съдебната власт за срок от една до три години; освобождаване от длъжност като административен ръководител или заместник на административен ръководител и дисциплинарно освобождаване от длъжност.

Дисциплинарните наказания за държавен съдебен изпълнител и за съдия по вписванията са: забележка; порицание; предупреждение за уволнение и уволнение.

Лицата, работещи по трудово правоотношение в публичната администрация, се наказват за нарушение на трудовата дисциплина по реда на Кодекса на труда. Нарушенията на трудовата дисциплина представлява виновното неизпълнение на трудовите задължения. За нарушения на трудовата дисциплина се налагат следните дисциплинарни наказания: забележка; предупреждение за уволнение и уволнение.

Посочените дисциплинарни наказания по Кодекса на труда се налагат и на **съдебните служители** от администрацията на органите на съдебната власт. При налагане на дисциплинарни наказания следва да се вземе предвид и нарушаването на разпоредби на *Етичния кодекс на съдебните служители*.²⁸

2. Имуществена отговорност

Държавните служители по *Закона за държавния служител* отговарят за вредите, които са причинили умишлено или при груба

---

²⁸ Бел.авт. Кодексът е одобрен от Висшия съдебен съвет с решение по протокол № 22/27.05.2009 г.

небрежност на държавата или на гражданите чрез незаконосъобразни действия, или бездействия при или по повод изпълнение на служебните им задължения. За вреди, причинени на граждани, държавата отговаря солидарно с причинилите ги държавни служители. Отговорността се търси по реда на *Закона за отговорността на държавата и общините за вреди*.²⁹ Исковете по него се разглеждат по реда, установен в *Административнопроцесуалния кодекс/АПК*,³⁰ като искът за обезщетение се предявява пред съда по мястото на увреждането или по настоящия адрес или седалището на увредения.

Отговорността на виновните държавни служители спрямо държавата за изплатени обезщетения се осъществява в пълен размер при условията и реда, предвидени в *Кодекса на труда*.

Имуществената отговорност на държавните служители се търси по исков ред по реда на *Гражданско-процесуалния кодекс/ГПК*.³¹

Държавните служители от МВР и държавните служители от ДАНС отговарят имуществено за вредите, които са причинили по непредпазливост на държавата, при или по повод изпълнение на служебните си задължения. За вреди, причинени на граждани по непредпазливост, те не носят имуществена отговорност към увредения. В тези случаи държавата е длъжна да обезщети увредения за всички имуществени и неимуществени вреди съобразно общите правила на гражданското право. Когато вредите са причинени умишлено на държавата или на граждани, или са резултат на престъпление, или когато не са причинени при или по повод изпълнение на служебни задължения, отговорността на тези държавни служители се определя от гражданските закони. Те отговарят за причинените вреди, но не и за пропуснатите ползи. Когато вредите са причинени от няколко лица, те отговарят в случаите на ограничена имуществена отговорност – съобразно участието на всеки от тях, а

---

²⁹ Обн.ДВ.бр.60/1988 г., с посл. изм. и доп.

³⁰ Обн.ДВ.бр.30/2006 г., с посл. изм. и доп.

³¹ Обн.ДВ.бр.59/2007 г., с посл. изм. и доп.

когато не може да бъде установено – пропорционално на заплатата за длъжност. В случаите на пълна имуществена отговорност, отговорността е солидарна. Тя се търси по реда на ГПК.

Военнослужещите отговарят имуществено за вредите, които са причинили на държавата по непредпазливост при или по повод изпълнение на служебните си задължения. За вреди, причинени умишлено или в резултат на престъпление или причинени не при или по повод изпълнение на служебните задължения, отговорността се определя в съответствие с гражданския закон/*ГПК*/. Имуществената отговорност на военносслужещите се прилага независимо от дисциплинарната, административнонаказателната и наказателната отговорност за същото деяние. Военнослужещият не отговаря имуществено за вредите, които са настъпили в резултат на военна или друга рискова дейност, свързана с изпълнението на служебните му задължения. За изплатеното обезщетение за вреди, причинени на граждани от незаконни актове, действия или бездействия на военносслужещи, Министерството на отбраната има право на иск срещу виновно причинилите вредите военносслужещи.

В съответствие със *Закона за съдебната власт* **съдиите, прокурорите и следователите** не носят имуществена отговорност за вреди, причинени при изпълнение на техните служебни задължения, освен когато извършеното е престъпление.

Съгласно *Закона за отговорността на държавата и общините за вреди* разследващите органи, прокуратурата или съда отговарят за вреди, причинени на граждани в случаи на незаконно задържане, нарушени права, обвинение в извършено престъпление, неправомерно налагане на наказание за извършено престъпление от общ характер, изпълнение на наложено наказание, незаконни актове, издадени по *Закона за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито*

имущество.³² Исковете на засегнатите граждани се подават и разглеждат по реда на ГПК.

Лицата, работещи по трудово правоотношение в публичната администрация и съдебните служители отговарят имуществено за вредите, които са причинили по небрежност, при или по повод на трудовите си задължения. За вреда, която е причинена умишлено или в резултат на престъпление, или е причинена не при или по повод изпълнение на трудовите задължения, отговорността се определя от гражданския закон/ГПК/. Лицата, работещи по трудово правоотношение отговарят за претърпяната загуба, но не и за пропуснатата полза.

3. Административнонаказателна отговорност

На служителите от публичната администрация се търси административнонаказателна отговорност за извършени административни нарушения от тях при или по повод изпълнение на служебните си задължения.

Административното нарушение е това деяние /действие или бездействие/, което нарушава установения ред на държавното управление, извършено е виновно и е обявено за наказуемо с административно наказание, налагано по административен ред в съответствие със *Закона за административните нарушения и наказания/ЗАНН/*.³³

За административни нарушения, извършени от служителите на държавната администрация при или по повод изпълнение на служебните си задължения, се налагат следните административни наказания: *обществено порицание; глоба; временно лишаване от*

---

³² Обн.ДВ.бр.38/2012 г., с посл. изм. и доп.

³³ Обн.ДВ.бр.92/1969 г., спсл. изм. и доп.

право да се упражнява определена професия или дейност. Характерно за този вид юридическа отговорност е, че приготвянето и опитът по административните нарушения не се наказват, освен в случаите предвидени в закон.

4. Наказателна отговорност

На служителите от публичната администрация се търси наказателна отговорност за извършени престъпления от тях при или по повод изпълнението на служебните си задължения. Престъпление е това общественонеопасно деяние /действие или бездействие/, което е извършено виновно и е обявено от закона за наказуемо. Не е престъпно деянието, което макар и формално да осъществява признаците на предвидено в закона престъпление, поради своята малозначителност не е общественонеопасно или неговата обществена опасност е явно незначителна.

В съответствие с Наказателния кодекс,³⁴ регламентирани са: *доживотен затвор; лишаване от свобода; пробация; конфискация на налично имущество; глоба; лишаване от право да се заема определена държавна или обществена длъжност; лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност; лишаване от право на получени ордени, почетни звания и отличия; лишаване от военно звание и обществено порицание.* За най-тежките престъпления, които заплашват основите на републиката, както и за други особено опасни умишлени престъпления като временна и изключителна мярка се предвижда *доживотен затвор без замяна.*

Характерно за търсенето на този вид юридическа отговорност на служителите от публичната администрация е, че те следва да са извършили престъпление в качеството си на **длъжностни лица**. По

---

³⁴ Обн.ДВ.бр.26/1968 г., с посл. изм. и доп. – чл.37

смисъла на наказателното право такива са лицата, на които е възложено да изпълняват със заплата или безплатно, временно или постоянно служба в държавно учреждение, с изключение на извършващите дейност само на материално изпълнение, ръководна работа или работа, свързана с пазене или управление на чуждо имущество в държавно предприятие, кооперация, обществена организация, друго юридическо лице или при едноличен търговец, както и на частен нотариус и помощник - нотариус.

Резултатите от извършен *сравнително-правен анализ* на **отговорностите** на държавните служители, регламентирани в общия Закон за държавния служител и **отговорностите** на държавните служители от МВР и ДАНС, военнослужещите, съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители, регламентирани в специални закони, както и на ЛРТП по *Кодекса на труда* показват, че:

- **отговорностите** на отделните видове служители в публичната администрация се регламентират поотделно в множество нормативни актове – общ и специални закони;

- преобладаваща част (три от четирите вида) **отговорности** – пълна имуществена отговорност, административнонаказателна отговорност и наказателна отговорност се търсят по реда на общ закони(АПК, ГПК, ЗАНН и НК);

- констатира се голямо многообразие на регламентите, свързани с търсенето на дисциплинарна отговорност на отделните видове служители от публична администрация. Регламентирани са различни дисциплинарни наказания в общия Закон за държавните служители, в специалните закони и в *Кодекса на труда*.

Резултатите от *анализа* частично потвърждават заявената теза за наличието на **многообразие от отговорности** в зависимост от различни видове длъжности на служители в българската публична администрация, които се регламентират в множество от *нормативни актове(закони)*.

Вследствие на изложеното може да се направи **обобщено заключение**, че наличното многообразие на **статути** и **отговорности** на служителите от публичната администрация в Република България затруднява тяхната мобилност. Съществуват затруднения при приравняването на **статути** и **отговорности** на служители, преминаващи от една администрация в друга, особено от трудоуправен в административноуправен режим, както и от режима, установен в общия Закон за държавния служител, в правен режим, установен в специален закон.

В тази връзка се предлага основните права, задължения и **отговорности** на служителите по специалните закони да бъдат максимално унифицирани, като тяхното регламентиране да се установи в отделен раздел на общия Закон за държавния служител. Целесъобразно е в специалните закони да се регламентират само специфичните права, задължения и **отговорности**, които отличават служителите с правен режим по тези закони от **статута** и **отговорностите** на държавните служители по *Закона за държавния служител*.

БИБЛИОГРАФИЯ

Литературни източници

1. *Арабаджийски, Н.* Основи на публичната администрация. Обща част., С. 2005 г.
2. *Арабаджийски, Н.* Длъжности в публичната администрация. Годишник на Център по публична администрация на НБУ, том 5, 2010 г.
3. *Арабаджийски, Н.* Особености на професионалната подготовка на служителите от публичната администрация в Република България. Годишник на Департамент „Публична администрация“, том 8, 2013г.
4. *Бойчев Г.,* Юридическа отговорност, С., 1994 г.

5. *Дерменджиев Ив., Костов Д., Хрусанов Д., Административно право на Република България. Обща част., С., 1998 г.*
6. *Караджова, М. Съвременни подходи и методи на обучение на възрастни в програми по публична администрация. Годишник на департамент „Публична администрация“ на НБУ. С., том 8, 2013 г.*

Нормативни актове

1. *Наказателен кодекс - обн.ДВ.бр.26/1968 г., с посл. изм. и доп.*
2. *Кодекс на труда - обн.ДВ.бр.26/1986 г., с посл. изм. и доп.*
3. *Кодекс за социалното осигуряване – обн.ДВ.бр.110/1999 г., с посл. изм. и доп.*
4. *Граждански процесуален кодекс – обн.ДВ.бр.59/2007 г., с посл. изм. и доп.*
5. *Семеен кодекс – обн.ДВ.бр.47/2009 г., с посл. изм. и доп.*
6. *Административнопроцесуален кодекс – обн.ДВ.бр.30/2006 г., с посл. изм. и доп.*
7. *Закон за административните нарушения и наказания - обн.ДВ.бр.92/1969 г., спсл. изм. и доп.*
8. *Закон за отговорността на държавата и общините за вреди – обн.ДВ.бр.60/1988 г., с посл. изм. и доп.*
9. *Закон за здравословни и безопасни условия на труд обн.ДВ.бр.124/1997 г., с посл. изм. и доп.*
10. *Закон за здравното осигуряване - обн.ДВ.бр.70/1998 г., с посл. изм. и доп.*
11. *Закон за отбраната и Въоразените сили на Република България – обн.ДВ.бр.35/1999 г., с посл. изм. и доп.*
12. *Закон за държавния служител - обн.ДВ.бр.67/1999 г., с посл. изм. и доп.*
13. *Закон за защита на класифицираната информация - обн.ДВ.бр.45/2002 г., с посл. изм. и доп.*
14. *Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“ – обн.ДВ.бр.109/2007 г., с посл. изм. и доп.*

15. *Закон за съдебната власт* – обн.ДВ.бр.64/2007 г., с посл. изм. и доп.
16. *Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража* – обн.ДВ.бр.25/2009 г., с посл. изм. и доп.
17. *Закон за военната полиция* – обн.ДВ.бр.48/2011 г., с посл. изм. и доп.
18. *Закон за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество* – обн.ДВ.бр.38/2012 г., с посл. изм. и доп.
19. *Закон за МВР* – обн.ДВ.бр.53/2014, с посл. изм. и доп.
20. *Устройствен правилник на Института по публична администрация* – обн.ДВ.бр.41/2000 г., с посл. изм. и доп.
21. *Наредба за заплатите на служителите в държавната администрация* - обн.ДВ.бр.49/2012 г., с посл. изм. и доп.
22. *Наредба за условията и реда за оценяване изпълнението на служителите в държавната администрация* - обн.ДВ.бр.95/2011 г., с посл. изм. и доп., в сила от 15.03.2012 г., с посл. изм. и доп.
23. *Конвенция № 98 за правото на организиране и колективно договаряне* - приета на XXXII сесия на Генералната конференция на Международната организация на труда в Женева, на 08.06.1949 г. – обн.ДВ.бр.35/1997 г.

Етични кодекси

1. *Кодекс за поведение на служителите в държавната администрация* - обн.ДВ.бр.53/2004 г.
2. *Етичен кодекс за поведение на държавните служители в МВР* - утвърден със заповед на министъра на вътрешните работи с рег.№ Из-2013/08.11.2006 г., изм. и доп. с негови заповеди рег.№ Из-453/22.02.2011г. и рег.№ Из-3029/01.12.2011 г.
3. *Етичен кодекс за поведение на държавните служители в ДАНС* - публикуван на официалната интернет страница на ДАНС в рубриката „Нормативна уредба, регламентираща работата на ДАНС“

4. *Кодекс за етично поведение на българските магистрати* - приет с Решение на Висшия съдебен съвет по протокол № 21 от 20 май 2009 г.
5. *Етичен кодекс на съдебните служители* - одобрен от Висшия съдебен съвет с решение по протокол № 22/27.05.2009 г.

Периодика

1. Сп.Администрация. бр.4 и 5/1996 г.

Справочна литература

1. Български тълковен речник, С., 1994 г.
2. Речник на чуждите думи в българския език. С., 2000 г.